

України, численні випадки зловживань щодо внесення відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування з метою тиску на суд, а також невеликий процент завершення розслідування такого роду проваджень направленням обвинувального акту до суду, у Верховній Раді України зареєстровано законопроект про декриміналізацію вказаного діяння.

Політова А. С.,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судових експертиз Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РЕЙДЕРСТВО

У Законі України про кримінальну відповідальність відсутня єдина норма, що передбачає покарання за рейдерство, що становить одну з головних перешкод на шляху криміналізації діянь за захоплення підприємств.

На практиці ж майже неможливо провести розмежування між цивільно-правовими і кримінально-правовими відносинами у цій сфері, чим із користуються рейдери для ухилення від кримінальної відповідальності за свої дії. Тому при кримінально-правовому визначенні рейдерства слід враховувати, що основною для правильного застосування терміну є чітке уявлення про те, що слід під ним розуміти, та те, що диспозиція статті Особливої частини КК України повинна бути висловлена мовою і засобами кримінального закону, що забезпечуватимуть ефективність та законність правозастосовчої практики.

Термін «рейдерство» походить від англійського слова «*raid*» та тлумачиться у двох аспектах, а саме як іменник і дієслово. Якщо його розглядати як іменник, то це означає «набіг», «раптовий напад», а як дієслово – «грабувати», «спустошувати», «робити спроби знищити курс акцій шляхом продажу великої кількості цінних паперів» [1, с. 538].

У середині XX століття за часів військового протистояння Великобританії та Іспанії так називалося одне з англійських морських піратських суден, котре здійснювало напад лише на іспанські торгові судна. З того часу поняття «рейдер» увійшло в лексику військово-морської справи, воно означало проведення морських операцій під час військових дій спеціально підготовленими для знищення бойових і торгових суден ворога морськими суднами. Це поняття застосовувалося під час війни багатьма країнами світу.

Таким чином, виходячи із вищевикладеного, «рейдерство» означає вороже поглинання, перехват оперативного управління або власності підприємства за допомогою спеціально ініційованого бізнес-конфлікту.

У юридичній та економічній літературі терміном «рейдерство» охоплюється доволі широкий спектр дій: від звичайного, законного поглинання об'єктів власності – до відверто бандитського захоплення підприємств.

Вивчення літературних джерел свідчить про кілька підходів до тлумачення терміна «рейдерство».

Одна група авторів розглядає рейдерство як певний вид поглинань або загарбань (захоплень) власності й використовує цей термін як узагальнюючий для цивільно-правової і кримінально-правової характеристики згаданого явища. При цьому, як зазначає В. Самойленко, вираз «злиття і поглинання» має широке економічне значення, відмінне від формально-юридичних форм реорганізації юридичних осіб згідно зі статтями 104-107 Цивільного кодексу України [2, с. 32].

Друга група вчених, до яких належать О. Коваль, Ю. Хомич та інші, під час дослідження недружніх та протиправних поглинань власності не використовують термін «рейдерство», а заміняють його іншими, такими як «жорстке поглинання», «недружнє поглинання», «поглинання з використанням незаконних методів» [3, с. 5; 4, с. 96].

Третя група дослідників розуміє рейдерство як злочин. Зокрема В. Шемчук характеризує рейдерство як злочинну діяльність злочинних угруповань із привласнення чужого майна шляхом шахрайства, з використанням неправосудних чи сфальсифікованих судових рішень та за співучасті корумпованих чиновників [5, с. 15]. Слід зазначити, що запропоноване ним визначення поняття рейдерства перебуває поза контекстом корпоративних відносин. Отже, на думку В. Шемчука, рейдерство – це завжди незаконне загарбання, але не обов'язково поглинання.

Аналіз різних точок зору щодо тлумачення поняття «рейдерства», дають підстави стверджувати, що існує три види цього явища: «сіре», «чорне рейдерство» та недружнє злиття чи поглинання. Найбільшу суспільну небезпечність для підприємств, установ та організацій уявляє «чорне рейдерство».

Вперше в Україні спробу дати вичерпне визначення поняття «рейдерство» було зроблено у 2007 році в проекті Закону України «Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за захоплення підприємств (рейдерство)», а також у проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопустимості захоплення підприємств, установ, організацій» (реєстр. № 1101 від 03.12.2007).

Цими законопроектами було запропоновано встановити кримінальну відповідальність за рейдерське захоплення підприємств і визначено поняття рейдерства. Однак через окремі вади, притаманні цьому визначенню, як, наприклад, використання терміна «незаконне захоплення», вказівка на організовану групу як суб'єкта цього злочину призвели до суттєвого обмеження кола діянь і осіб, які могли бути притягнуті до кримінальної

відповідальності. Неоднозначність трактування дій винних осіб дали підстави Верховній Раді України відхилити вказані законопроекти.

Залежно від вчинюваних діянь, які у своїй сукупності спрямовані на захоплення підприємства, дії окремих осіб за вчинення захоплення підприємств кваліфікувались за такими статтями КК України: ст. 356 «Самоправство»; ст. 206 «Протидія законній господарській діяльності»; ст. 219 «Доведення до банкрутства»; ст. 375 «Постановлення суддею (судьями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови»; ст. 223 «Порушення порядку випуску, емісії та обігу цінних паперів» та ін. [6, с. 157]. Але відповідно до Закону України від 15.11.2011 № 4025-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» у Кримінальному кодексі України виключено статті 202, 203, 207, 208, 214, 215, 217, 218, 220, 221, 223, 225, 226, 228, 234 і 235. Також Законом України від 18.09.2019 № 101-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес» в КК України виключено статтю 205.

Щодо стану захоплення підприємств протягом останніх років, то слід відзначити, що починаючи з 2014 року кількість рейдерських захоплень щорічно зростає. Усього за останні сім років в Україні відбулося 3242 рейдерських захоплення. Найбільша кількість таких атак сталася в 2017 році (724). Найменшу кількість зареєстровано в 2014 році (279). Якщо говорити про географію злочинності, то за останні сім років найбільше рейдерських атак зафіксовано у м. Києві та Київській області (1253). На другому місці – Дніпропетровська (200) і Харківська (191) області.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що українському суспільству гостро назріла необхідність встановлення кримінальної відповідальності за захоплення підприємств (рейдерство), яке за своєю суттю повинно бути розташовано у Розділ VII Злочини у сфері господарської діяльності Особливої частини КК України.

Список використаних джерел

1. Словарь иностранных слов / под ред. И. В. Лёхина и проф. Ф.Н. Петрова. М. : Гос. Изд-во иностр. и нац. словарей, 1954. 805 с.
2. Самойленко В. Некоторые юридические аспекты сделок по слиянию и поглощению в Украине. *Юридичний радник*. 2005. №4 (6). С. 29-34.
3. Коваль А. Способы жестких поглощений. *Юридическая практика*. 2004. № 29 (343). С. 1–7.
4. Хомич Ю. Зарубежная практика защиты от недружественных поглощений. *Юридичний радник*. 2007. № 4 (18). С. 95-99.
5. Шемчук В. Рейдерство та корупція. *Вісник прокуратури*. 2006. №11 (65). С. 13–18.
6. Кальман О. Г., Погорельский М. А. Рейдерство: причины та заходи протидії. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2009. № 3. С. 150–160.